

UPPFÖLJNING OCH ANALYS AV DET KOMMUNALA AKTIVITETSANSVARET I NACKA KOMMUN

2022-05-23

wsp

UPPFÖLJNING OCH ANALYS AV DET KOMMUNALA AKTIVITETSANSVARET I NACKA KOMMUN

KUND

Nacka kommun

KONSULT

WSP

121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7
Tel: +46 10-722 50 00
WSP Sverige AB
Org nr: 556057-4880
wsp.com

KONTAKTPERSONER

UPPDRAGSNAMN
Uppföljning och analys av det
kommunala aktivitetsansvaret i
Nacka kommun

UPPDRAGSNUMMER
10336432

FÖRFATTARE
Göran Hallin, Michaela
Danielsson, Alma Arnek

DATUM
2022-05-23

Göran Hallin, e-post: goran.hallin@wsp.com
Michaela Danielsson, michaela.danielsson@wsp.com

INNEHÅLL

1	INLEDNING	4
1.1	KORT BAKGRUND	4
1.2	WSP:S UPPDRAG	4
1.3	TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	5
2	NULÄGESBILD	6
2.1	NACKAS KAA-VERKSAMHET: MÅL, ARBETSSÄTT OCH STRUKTUR	6
2.2	RESULTAT OCH UPPFÖLJNING	10
2.3	KUNDFOKUS: MÅLGRUPPSPERSPEKTIVET	13
2.4	DET FÖREBYGGANDE ARBETET	14
2.5	DET UPPSÖKANDE ARBETET	16
2.6	LÅNGSIKTIGT STÖD	17
2.7	SUMMERANDE ANALYS	17
3	OMVÄRLDSBEVAKNING	19
3.1	FORSKNINGSÖVERSIKT – EN SUMMERING	19
3.2	BENCHMARK – EXEMPEL FRÅN ANDRA KOMMUNER	20
4	REKOMMENDATIONER FÖR VIDAREUTVECKLING AV VERKSAMHETEN	25
	BILAGA 1. UPPDRAGETS FRÅGESTÄLLNINGAR	27
	BILAGA 2. FORSKNINGSÖVERSIKT	28

1 INLEDNING

Rapporten inleds med en kort beskrivning av det kommunala aktivitetsansvaret, WSP:s uppdrag samt hur det genomförts avseende metoder och material.

1.1 KORT BAKGRUND

Kommunerna har ett aktivitetsansvar för ungdomar som är folkbokförda i kommunen och som har fullgjort sin skolplikt, men som inte har fyllt 20 år och inte genomför eller har fullföljt utbildning på nationella program i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan eller motsvarande utbildning. Kommunernas aktivitetsansvar (KAA) regleras i Skollagen (2010:800).¹ Därtill finns Skolverkets allmänna råd för kommunernas aktivitetsansvar, innehållandes bestämmelser som hemkommunen har att följa i arbetet.

Det kommunala aktivitetsansvaret innebär bland annat att kommunen ska hålla sig informerad om vilka ungdomar som ingår i målgruppen, samt kontakta dessa och erbjuda dem lämpliga åtgärder utifrån de individuella behoven. Aktivitetsansvaret omfattar både kartläggning och uppsökande verksamhet för att hitta ungdomarna i fråga, samt olika insatser för att primärt motivera ungdomarna att påbörja eller återuppta studier.

Nacka kommuns utbildningsenhet har under våren 2022 upphandlat en fördjupad studie med uppföljning och analys av KAA-verksamheten i Nacka. WSP har haft i uppdrag att genomföra studien.

1.2 WSP:S UPPDRAG

Uppdraget utgår från Nacka kommuns strävan efter att vara en effektiv KAA-verksamhet för att få så många berörda ungdomar som möjligt att återuppta studier. Syftet med studien är en nulägesanalys av Nackas KAA-verksamhet med en genomgång av styrkor, utvecklingsbehov samt förslag på hur verksamheten kan utvecklas.

Uppdraget omfattar följande områden av KAA-verksamheten:

- Insatser och resultat
- Kundfokus - ungdomar
- Förankring/rapportering/uppföljning
- Förebyggande
- Omvärldsbevakning/utveckling

Inom varje område finns ett antal frågor för uppdraget. Dessa återfinns i Bilaga 1.

WSP:s leverans omfattar denna skriftliga rapport, samt muntlig presentation av den vid tre olika tillfällen.

I denna rapport besvaras frågorna vartefter. Rapporten avslutas med ett antal förslag på vidareutveckling av KAA-verksamheten baserat på vad som framkommit i vår analys av Nackas styrkor respektive utvecklingsbehov, samt i vår omvärldsanalys.

¹ Från och med den 1 juli 2018 ändrades skollagen så att elever på gymnasieskolans introduktionsprogram inte längre omfattas av aktivitetsansvaret.

1.3 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

För att få en mer övergripande bild av Nacka kommuns KAA-verksamhet har WSP tagit del av underlag, exempelvis handlingsplan, årsrapporter och en extern verksamhetsrevision utförd 2019. Därtill har vi haft introduktionsmöten med ansvarig chef och personal i KAA-verksamheten.

Utöver årsrapporterna har vi även tagit del av den statistik som rapporteras in till Skolverket och Nacka kommuns egen statistikuppföljning.

En central del i underlaget till WSP:s studie har varit de intervjuer som genomförts, totalt 16. Urvalet av intervjupersoner har bestämts i dialog med Nackas KAA-verksamhet och det är även därifrån kontaktuppgifter till intervjupersonerna i fråga har förmedlats.

Vi har utfört intervjuer med karriärvägledare inom KAA (Karriärvägledare mot arbete och Karriärvägledare mot studier) och arbetskonsulenter vid Arbetsmarknadsgruppen. Vi har även intervjuat ansvariga i form av kommunens Utbildnings- och arbetsmarknadsdirektör samt nämndordförande för Arbets- och företagsnämnden (KAA-verksamhetens ansvariga nämnd).

För att fånga målgruppsperspektivet har vi intervjuat ungdomar som fått del av KAA-insatserna. Av de intervjuade ungdomarna finns både de som studerar på Komvux och de som gör praktik eller ingår i annan arbetsmarknadsinsats. Flera av de ungdomar som tillfrågats av karriärvägledare eller arbetskonsulenter har tackat nej till att ställa upp på intervju. Därför omfattar studien endast intervjuer med ett mindre antal ungdomar.

WSP har även intervjuat ett par av de skolor som står i regelbunden kontakt med Nacka kommuns KAA-verksamhet. Vi har då varit i kontakt med SYV och/eller biträdande rektor. Vi har sökt fler skolor för intervju, men resterande av de skolor vi kontaktat har vi antingen inte fått återkoppling ifrån (trots påminnelser), eller erfarit att de bytt kontaktperson/SYV och därmed inte kan redogöra för sina erfarenheter av KAA och kontakter med Nackas KAA-verksamhet.

Därtill har vi intervjuat representanter för andra kommuners KAA-verksamhet inom ramen för den benchmark som vi också utfört som en del av uppdragets omvärldsbevakning. Slutligen har vi även tagit fram en kortare forskningsöversikt som presenteras i sammanfattning i rapporten och i sin helhet som bilaga.

Det kan tilläggas att vi löpande under uppdragets gång har haft kontakt med Nacka kommuns KAA-verksamhet för att följa upp frågor som dykt upp under uppdragets gång, samt stämma av olika vägval och prioriteringar i analysarbetet.

2 NULÄGESBILD

I detta kapitel presenterar WSP en nulägesbild av Nacka kommuns KAA-verksamhet. Kapitlet beskriver verksamhetens mål, organisering och upplägg vad gäller insatser. Därefter följer ett avsnitt med fokus på uppföljning och resultat av de insatser som erbjuds inom KAA.

Kapitlet omfattar även målgruppsperspektivet samt hur det förebyggande respektive uppsökande arbetet går till. Det finns även ett avsnitt som behandlar det långsiktiga stödet.

Kapitlet avslutas med en summerande analys där de styrkor respektive utmaningar som nulägesbilden lyft fram listas.

2.1 NACKAS KAA-VERKSAMHET: MÅL, ARBETSSÄTT OCH STRUKTUR

I detta avsnitt redogörs för verksamhetens målbild, organisering, arbetssätt och insatsutbud.

Övergripande ansvar och mål

Ansvarig nämnd för KAA i Nacka kommun är Arbets- och företagsnämnden. I uppdragsförfrågan framgår att KAA-verksamheten berör tre av de fyra fokusområden som nämnden identifierat, nämligen:

- Individanpassade insatser mot arbete och utbildning skapar förutsättningar för egen hållbar försörjning.
- Nacka kommun växer. Kommunen skapar förutsättningar för arbetssökande att matcha arbetsgivarnas behov av kompetens.
- Egen försörjning är en vinst för alla. Kommunen skapar förutsättningar till arbete, studier och eget företagande genom arbetsmarknads- och utbildningsinsatser

Nacka kommuns mål för KAA-verksamheten 2022 är att 75 procent av de ungdomar som genomgår åtgärd eller får vägledning inom KAA börjar, eller återgår till, studier. Enligt kommunens egen uppföljning var motsvarande utfall för föregående år 70 procent.

Organisering

Efter en omorganisation är Nacka kommuns KAA-verksamhet idag uppdelad på två olika enheter: Utbildningsenheten och Arbets- och etableringsenheten, ledd av en gemensam Utbildnings- och arbetsmarknadsdirektör.

På Utbildningsenheten finns en karriärvägledare mot studier (heltidstjänst) och på Arbets- och etableringsenheten finns en karriärvägledare mot arbete (halvtidstjänst). Med andra ord resurssätts Nackas KAA-verksamhet med 1,5 HTE/FTE (heltidsekvivalenter/full-time equivalents).

Arbetssätt

Nacka kommun får i de flesta fall vetskap om ungdomar som ingår i KAA genom att de registreras i den nationella Ungdoms- och elevdatabasen (UEDB). Det sker då en elev skrivs ut från gymnasiet, lämnar gymnasiet utan gymnasieexamen eller är nyinflyttad och utan gymnasieexamen. I Nacka registreras årligen cirka 400 ungdomar som ingår i KAA i UEDB.

I ett fåtal fall får Nacka kännedom om aktuella ungdomar på andra sätt än genom UEDB, exempelvis om ungdomen i fråga sökt ekonomiskt bistånd och därmed kommit i kontakt med en annan del av Arbets- och etableringsenheten.

En del i KAA handlar även om arbete för att förebygga avhopp. Det förekommer att Nackas KAA-verksamhet är i kontakt med skolor redan vid eller inför ett förväntat skolavhopp, för att redan i det skedet kunna presentera möjligheten att få stöd via KAA och de olika alternativ som finns för stödet.

Vissa ungdomar vänder sig på eget eller vårdnadshavares initiativ till kommunens KAA-verksamhet för en första kontakt. Det finns även en uppsökande verksamhet för att så tidigt som möjligt komma i kontakt med ungdomarna, bli varse deras eventuella sysselsättning och erbjuda insatser via KAA (för en mer utförlig beskrivning av Nackas uppsökande verksamhet, se avsnitt 2.5 nedan).

I ett första vägledningmöte med KAA-verksamheten möter ungdomen vanligtvis karriärvägledare från både Utbildningsenheten och Arbets- och etableringsenheten, i syfte att kunna informera om såväl utbildnings- som arbetsmarknadsinsatser beroende på ungdomens behov och önskemål. Förhoppningen är att vägledningen ska mynna ut i en samsyn kring nästa steg som generellt innefattar Komvux-studier, praktik eller annan arbetsmarknadsinsats.

Insatsutbud

Som ovan nämnt utgår KAA ifrån målet om att ungdomar ska påbörja eller återuppta utbildning. Ungdomar inom ramen för KAA i Nacka erbjuds i första hand studievägledning för att hitta en passande utbildning. Samtidigt finns ungdomar som inte är redo att börja eller återgå till studier vid tiden för vägledning. Då finns istället möjlighet att göra praktik eller delta i annan arbetsmarknadsinsats. Dessa insatser syftar till att ungdomarna i fråga ska få en välbehövlig paus och få möjlighet att pröva något annat än studier en tid. Förhoppningen är att det ska motivera till att påbörja eller återuppta studier på nytt efter en tid. KAA-verksamheten, alternativt den utförare och jobbexpert som ungdomen i fråga befinner sig hos, arbetar då löpande med att motivera och påminna ungdomen om möjligheten till studier. Det finns även en möjlighet att erbjudas så kallad förstegs- eller hälsofrämjande insats, via ett par olika aktörer (se nedan).

För de ungdomar som kan gå direkt till studier efter vägledning finns i Nacka kommun en möjlighet att **studera på Komvux** och slutföra gymnasieutbildningen där, även för ungdomar under 18 år (något som *inte* erbjuds i samtliga av landets kommuner). Under studietiden erbjuds ungdomarna stöd i form av motiveringssamtal, planering av studier samt ansökningar till kurser/utbildning.

För ungdomar där studier inte är aktuellt vid tiden för vägledning erbjuds praktik eller annan arbetsmarknadsinsats. Vad som erbjuds och vilken/vilka utförare som finns att tillgå är då beroende av ungdomens ålder. För ungdomar under 18 år är det generellt **Studieförberedande praktik** som erbjuds om studier inte är aktuellt. Ungdomen praktiserar då på en arbetsplats under sex månader med möjlighet till förlängning. Praktiken kan ibland kombineras med Komvux-studier. Studieförberedande praktik erbjuds via Arbetsmarknadsgruppen (en kommunal utförare) och de arbetsmarknadskonsulenter som arbetar där letar lämpliga praktikplatser utifrån ungdomarnas önskemål och behov.

Följande är de övriga arbetsmarknadsinsatser som för närvarande erbjuds inom KAA (där Hälsoträdgården och VärNa Projektverksamhet är att se som hälsofrämjande/förstegsinsats)²:

- **Jobbpeng grund** – För ungdomar som fyllt 18 år som bedöms stå nära arbetsmarknaden, men som behöver lite extra stöd för att hitta ett arbete/praktik eller gå tillbaka till studier.
Inom ramen för Jobbpeng finns 15 olika jobbexperter att välja mellan, via kundvalet.
- **Förstärkt jobbpeng** - För ungdomar som fyllt 18 år. De flesta som beviljas Förstärkt jobbpeng har någon form (en eller flera) av neuropsykiatrisk diagnos eller psykisk ohälsa och behöver mer stöd (jämfört med Jobbpeng grund).
Inom ramen för Jobbpeng finns 15 olika jobbexperter att välja mellan, via kundvalet.
- **Hälsoträdgården** – För ungdomar som fyllt 18 år som är i behov av rehabilitering. Insatsen fokuserar på att bygga upp självförtroende, öka livskraften och förbättra psykisk och fysisk hälsa. Målet är att stötta deltagarna så att de kan komma vidare till en annan kommuninsats.
Hälsoträdgården är en kommunal insats.
- **VärNa Projektverksamhet** – För ungdomar som fyllt 18 år som inte arbetat på länge. Oavsett om det beror på sjukskrivning, rehabilitering eller på något annat. Ungdomarna får arbetsträna på en av de arbetsplatserna som projektet har avtal med.
Insats som erbjuds inom ramen för projekt via Samordningsförbundet Värmdö Nacka.

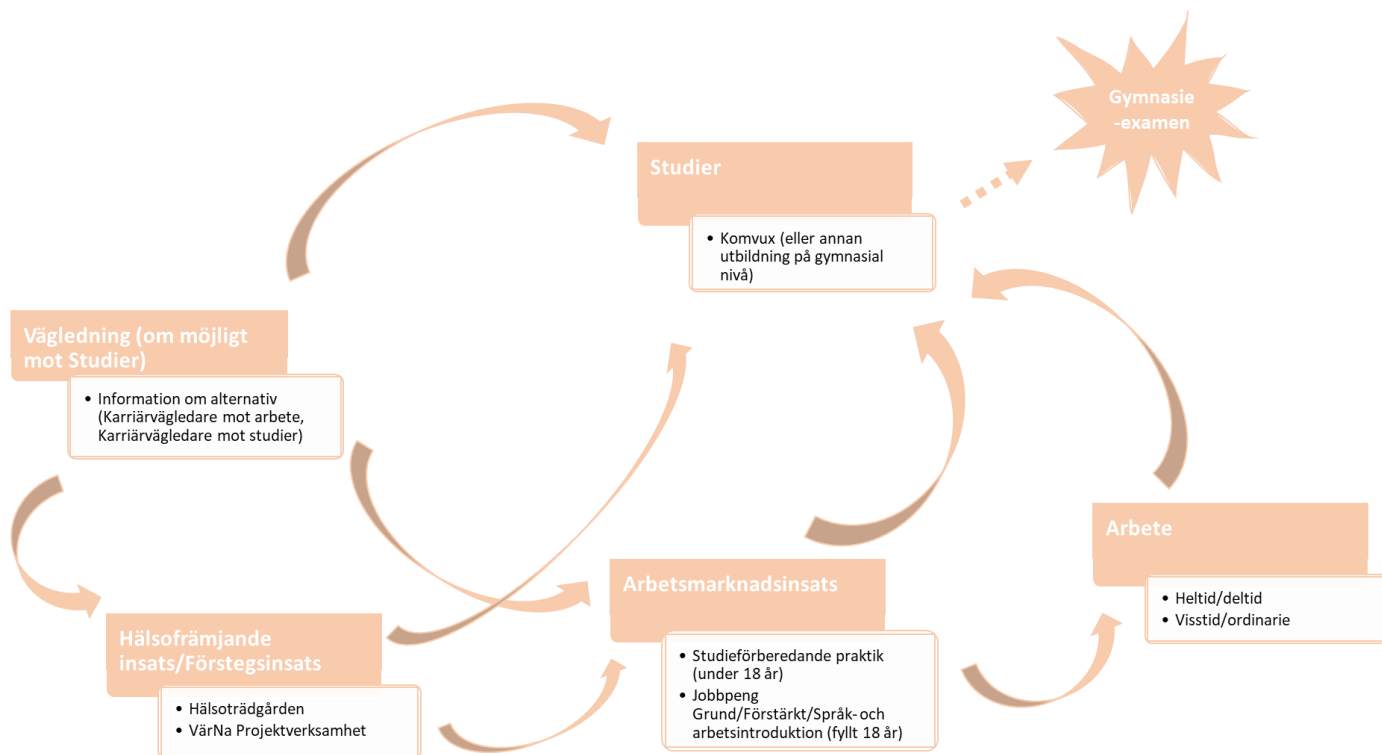
Nyanlända ungdomar 16 till 19 år får generellt hjälp av kommunens etableringsstöd för att skrivas in på språkinträdning på någon av gymnasieskolorna i kommunen. Ungdomarna kan också erbjudas insatsen **Jobbpeng språk- och arbetsintroduktion** när de har fyllt 18 år.

Det kan tilläggas att deltagande i insatserna ovan tillåter stor flexibilitet. Generellt finns möjlighet att delta på deltid, utifrån ungdomens individuella förmåga. Ofta finns även möjlighet att kombinera en insats med en annan, samt att pröva en insats för att sedan byta till en annan.

Figuren nedan illustrerar ett flödesschema över möjliga kundresor i Nacka kommuns KAA-verksamhet. Som figuren visar startar kontakten i vägledning – i första hand studievägledning – som sedan mynnar ut i antingen studier eller en arbetsmarknadsinsats (i form av en förstegsinsats/hälsofrämjande insats, en studieförberedande praktik eller jobbpeng med kundval). Från arbetsmarknadsinsatsen påbörjar eller återupptar vissa ungdomar studier, medan andra istället stannar på arbetsmarknaden.

Som figuren nedan visar finns under resans gång möjlighet att i varje skede gå vidare till studier på Komvux eller annan utbildning, för att fortsätta mot en gymnasieexamen.

² För ungdomar som fyllt 18 år liknar insatsutbudet det som finns att tillgå för vuxna inskrivna vid Nacka kommuns arbetsmarknads- och etableringsenhet (AEE).

Nacka kommuns KAA-handläggare uttrycker att Nacka kommuns utbud av insatser inom KAA är relativt heltäckande; att Nacka erbjuder en relativt stor palett av insatser ses som en framgångsfaktor. Samt att det finns en stor flexibilitet och även skyndsamhet i att låta ungdomar pröva och kombinera olika insatser och särskilt Komvux-studier.

Den utvecklingspotential avseende insatsutbudet som lyfts från flera av intervjupersonerna är att det saknas en lämplig förstegsinsats, för de ungdomar som inte är redo för vare sig studier eller arbetsmarknadsinsats. Nämnvärt är att VärNas projektverksamhet snart inte kommer att finnas tillgänglig längre. Intervjupersonerna som lyfter detta talar om behovet av motiverande och självstärkande kurser, som en möjlighet som även kan erbjudas parallellt med exempelvis Studieförberedande praktik. Kopplat till detta talas det även om vikten av coachning och fördjupad kartläggning, för att få en större kännedom om ungdomen i fråga och även bygga en relation. Ur det perspektivet uttrycks avsaknaden av en "utföraravdelning" eller ytterligare utförare inom kundvalet, som har i uppdrag att coacha de ungdomar som ännu inte är redo för studier eller någon av de insatser som erbjuds.

Vad gäller studier och behov av försteg och/eller ökat stödbehov nämns dessutom som utvecklingspotential att arbeta mer utifrån eller inspirerat av Supported Education, (stöd vid studier, gentemot de elever som studerar på Komvux för att underlätta för dessa att slutföra sina studier).

Slutligen uttrycks även en tanke om att än tydligare informera om KAA-verksamheten och möjligheten till Komvux-studier på gymnasial nivå, exempelvis på hemsidan.

2.2 RESULTAT OCH UPPFÖLJNING

I Nacka sker uppföljning på individnivå både kvalitativt och kvantitativt. Den kvalitativa uppföljningen består framför allt av en månadsvis rapportering från arbetskonsulent/jobboxpert där ungdomen befinner sig i insats, en rapportering utformad som en detaljerad beskrivning av hur det går för ungdomen i insatsen i fråga.

För att kunna dra slutsatser på aggregerad nivå behövs även en kvantitativ uppföljning i form av statistik. Den statistik som förs över de insatser som erbjuds inom KAA är följande:

- *Individdata i UEDB enligt Skolverkets struktur* – en rapportering som samtliga kommuner är ålagda att utföra
- *Individdata i eget, parallellt system* – här ingår även insatser som Skolverkets struktur för uppföljning inte omfattar men som Nacka erbjuder, såsom Komvux-studier på gymnasial nivå

Nacka kommuns KAA-verksamhet har summerat de resultat som verksamheten genererar i årsrapporter. Resultaten redovisas som Arbete, Studier eller Övrigt efter insats via KAA, där Övrigt kan innefatta exempelvis flytt till annan ort, fyllt 18 år eller avvaktar studier.

Tabellen nedan visar ett exempel från KAA Årsrapport 2021. Här omfattas de ungdomar som Nacka kommit i kontakt med och som fått ta del av någon form av insats. I årsrapporten noteras också att antalet insatser är något färre än tidigare år vilket förklaras av pandemin, exempelvis i form av en svårighet att hitta praktikplatser.

Resultat pågående och avslutade insatser och vägledningar under 2021 för hela målgruppen under perioden 1 januari – december 2021

2021	Insatser			Resultat		
	Antal	Pågående	Avslutade	Arbete	Studier	Övrigt
Jobbpeng grund	5	1	4	3	0	1 ³
Jobbpeng förstärkt	25	10	15	5	7	3 ⁴
Jobbpeng språk- och arbetsintroduktion	1	0	1	1	0	0
Studieförberedande praktik	27	12	15	1	12	2 ⁵
VärNa projektverksamhet	2	1	1	0	0	1 ⁶
Totalt	60	24	36	10	19	7
Fyllt 20 år (Ej längre KAA)	1	1				
Enbart studievägledning	31		31		28	3 ⁷

Av tabellen går att dra några centrala slutsatser om föregående års resultat:

- Totalt tog 92 ungdomar del av insatser inom KAA under 2021.

³ Flyttat från Nacka

⁴ Annan insats från Nacka kommun, flyttat

⁵ Annan insats hos AEE (fyllt 18 år), tillfälligt avslut

⁶ Tillbaka till insats hos AEE

⁷ Avvaktar studier

- Av de ungdomar som tagit del av *Enbart Studievägledning* (31 ungdomar) har den stora majoriteten (28 ungdomar) gått vidare till Studier (här kan tilläggas att resterande avvaktar studier).
- Av de övriga 60 fick 27 ungdomar del av *Studieförberedande praktik* och 31 ungdomar insatser via någon form av *Jobbpeng*.
- Av de 5 ungdomar som tagit del av insatsen *Jobbpeng grund* gick ingen till studier och 3 till arbete. För 1 pågick insatsen fortfarande.
- Av de 25 ungdomar som tagit del av insatsen *Jobbpeng förstärkt* gick 7 till studier och 5 till arbete. För 10 av dem pågick insatserna fortfarande vid slutet av året.
- Av de 27 ungdomar som tagit del av insatsen *Studieförberedande praktik* har 12 av dessa gått vidare till studier och 1 till arbete. För 12 av dem pågick fortfarande praktiken vid slutet av året.
- En minoritet av ungdomarna i tabellen ovan har tagit del av *Jobbpeng språk- och Arbetsintroduktion, VärNa projektverksamhet* alternativt fyllt 20 år under året.

Nästintill samtliga av de ungdomar som tagit del av *Enbart Studievägledning* – en insats som omfattar kontakt med en karriärvägledare mot studier - har gått vidare relativt omgående till Studier (detta är en insats där ungdomarna *inte* har status Pågående, se tabellen ovan). Resterande har registrerats som "avvaktar studier". I intervjuer framkommer att detta också är en vägledning för ungdomar där en tanke om att påbörja eller återuppta studier redan fötts, varför det ofta framför allt behövs en liten "knuff" i rätt riktning och information om olika alternativ, för att få det att ske.

Övriga insatser i tabellen ovan riktar sig till ungdomar som ännu inte är redo att påbörja eller återuppta studier. I synnerhet *Studieförberedande praktik* (för ungdomar under 18 år) förefaller fungera väl vad gäller att föra ungdomar till Studier och i någon mån även *Jobbpeng förstärkt* (för ungdomar som fyllt 18 år). Dock har nästan lika många ungdomar inom den senare insatsen gått vidare till Arbete – hur många av dessa ungdomar som i framtiden kommer att påbörja eller återuppta studier är inte möjligt att förutse.

Det är över lag svårt att utifrån informationen i årsrapporten dra några mer definitiva slutsatser om hur effektiva de olika insatserna är. Orsakerna till det beskrivs mer utförligt nedan.

Det saknas uppföljning av varje specifik insats. Det finns ingen information om vad mer specifikt som olika ungdomar tagit del av inom ramen för *Jobbpeng grund* och *Jobbpeng förstärkt*. Insatserna omfattas av kundval med 15 olika jobbexperter att välja emellan. Det är rimligt att anta att de olika alternativen inom kundvalet fungerar olika väl för målgruppen inom KAA. Även om variationer på individnivå kan väntas är det inte osannolikt att det finns mönster på aggregerad nivå. Utan information om hur resultaten varierar inom olika alternativ för kundvalet är det dock inte möjligt att utvärdera sådana eventuella mönster. Därmed är det heller inte möjligt att dra mer specifika slutsatser om hur väl olika insatser inom KAA fungerar.

Den årsvisa rapporteringen försvårar uppföljning av resultat över kalenderår. I nuläget "bryts" den individbaserade uppföljningen av kalenderår, vilket försvårar möjligheten att se exempelvis hur lång tid det tar innan en ungdom går vidare från olika insatser till studier eller arbete.

Uppföljning sker i olika system som inte är synkade sinsemellan. Som ovan nämnt sker rapportering på individnivå i UEDB och i ett parallellt system, för att även kunna rymma Nackas erbjudande om Komvux-studier på gymnasial nivå. Den rapporteringen skiljer sig dock från hur insatser respektive resultat presenteras i KAA:s årsrapporter, exempelvis genom olika benämningar och kategorier av insatser respektive resultat. Det förefaller heller inte möjligt att koppla ihop dessa benämningar och kategorier i det ena uppföljningssystemet med det andra. Med andra ord, de olika uppföljningssystemen "pratar inte med varandra". Utifrån hur Nacka kommun beskriver sitt utbud av insatser inom ramen för KAA är det inte möjligt att utläsa vilka insatser respektive vilka resultat efter avslutade insatser, som registrerats för varje specifik ungdom. Detta försvårar ytterligare att dra slutsatser kring hur väl de olika insatserna som erbjuds inom KAA fungerar.

Det saknas information om hur ungdomarna förflyttar sig mellan olika insatser inom KAA. Vissa ungdomar tar del av två eller flera insatser parallellt. Då uppföljningen på individnivå i Nackas eget system inte är strukturerad utifrån individer utan istället med utgångspunkt i insatser försvåras möjligheten att utläsa vilket utbud av insatser var och en av ungdomarna tagit del av, för att i sin tur kunna koppla ungdomens "resa" i form av insatser till deras respektive resultat. Det finns heller inte information om hur länge olika ungdomar befunnit sig i olika insatser och inte heller i vilken omfattning ungdomarna tagit del av respektive insats.

Det saknas information om hur individernas utmaningar/utgångsläge varierar. Individdata i form av bakgrundsförutsättningar (exempelvis utbildningsbakgrund/orsak till KAA, hälsa, funktionsvariationer, osv.) kopplas inte ihop med insatser och resultat, vilket ytterligare försvårar att kunna uttala sig om vad som fungerar.

Det kan tilläggas att det i intervjuer framkommit en bild av att samtliga av de insatser som erbjuds inom KAA fungerar relativt väl. I vissa fall då nya utförare inom ramen för kundvalet tillkommer kan det finnas behov av att påminna om vikten av att KAA-målgruppen är en grupp där målet är att påbörja eller återuppta studier, men även det studiemotiverande arbetet från olika utförarens sida uppges fungera väl i det stora hela. Dock har det varit desto svårare för intervjupersonerna att dra mer konkreta slutsatser kring hur väl de olika insatserna inom KAA fungerar vad gäller att få målgruppen att påbörja eller återuppta studier.

2.3 KUNDFOKUS: MÅLGRUPPSPERSPEKTIVET

I ett par intervjuer med medarbetare som arbetar inom eller står i kontakt med KAA-verksamheten i Nacka uttrycks att det är en kommun där en betydande del av målgruppen kommer ifrån välfungerande familjeförhållanden. Kopplat till det är många av ungdomarna inom KAA relativt målstyrda; exempelvis beskrivs hur flertalet ungdomar ser till vad föräldrar och äldre syskon har presterat och känner sig därmed stressade att slutföra sina studier/andra insatser.

Som ovan nämnts är KAA samtidigt en heterogen målgrupp. Därmed har ungdomarna även varierande behov och förutsättningar. Av de ungdomar i målgruppen som WSP intervjuat framkommer att de befinner sig i KAA av olika anledningar; flera har haft svårt att slutföra ungdomsgymnasiet, men det finns även exempel på ungdomar som aktivt valt att läsa klart gymnasiet på Komvux med anledning av att en möjlighet, såsom utlandsvistelse eller elitsatsning, dykt upp vilket möjliggjorts av flexibiliteten som Komvux-studier erbjuder.

Vidare har olika ungdomar även olika förutsättningar att delta i och slutföra de insatser de får ta del av. Vissa beskriver att de varit omotiverade och därmed självmant avslutat en praktikplats som i övrigt fungerat väl. Andra berättar om hur de prövat olika insatser och arbetsplatser för praktik för att till slut hitta rätt. I något fall beskrivs hur arbetsgivare där ungdomen gjort praktik haft svårt att ge tydliga instruktioner, vilket föranlett att ungdomen velat göra ett byte. I övrigt upplever ungdomarna att mottagandet av de arbetsgivare som de kommit i kontakt med fungerat väl.

Det som förenar målgruppsintervjuerna är att samtliga ungdomar anser sig ha fått ett värdefullt stöd ifrån kommunens KAA karriärvägledare och även från den eventuella utföraren (Arbetsmarknadsgruppen eller annan utförare inom kundvalet) som man fått stöd av. Ungdomarna upplever generellt att de har blivit lyssnade på, att det har varit enkelt att få kontakt samt möjligt att byta insats eller praktikplats vid behov.

Någon enstaka ungdom har uttryckt att man inom KAA-verksamheten till en början försökte få ungdomen i fråga att återgå till studier, men att det med tiden uppstod en förståelse kring att det inte var vad ungdomen själv ville just då.

I linje med vad de karriärvägledare och arbetskonsulter som WSP kommer i kontakt med beskriver, nämner de intervjuade ungdomarna att studier är något som kommit på tal i kontakten (även för de som för tillfället befinner sig i praktik eller annan arbetsmarknadsinsats), antingen på initiativ av personalen eller genom att kontakt förmedlats till karriärvägledare mot studier utifall att ungdomen själv fört studier på tal.

Även för de ungdomar som befunnit sig i studier har kontakten med KAA-verksamheten upplevts som stöttande och värdefull. Någon ungdom nämner att man till och med hellre vänder sig till aktuell KAA-kontakt än till Komvux för eventuella frågor. Detta beror på att man anser sig få bättre stöd och tydligare information från KAA-verksamhetens håll, exempelvis vad gäller val av kurser och CSN. I övrigt talar ungdomarna positivt om Komvux och den flexibilitet som finns där jämfört med ungdomsgymnasiet.

Då WSP ställer frågor om ifall det finns något mer som ungdomen skulle ha önskat i form av stöd eller insats uttrycker de flesta intervjupersoner att de fått allt det stöd som de velat ha. En ungdom nämner att det hade varit värdefullt med ännu mer tydlighet kring det system man nu ingår i, exempelvis mer information om vad som händer den dagen man fyller 20 år.

Vidare uttrycks en tanke om att än mer sprida möjligheten med KAA och särskilt Komvux-studier till gymnasieelever och i synnerhet till de som av olika skäl har svårt för studier i ungdomsgymnasiet, där möjligheten till Komvux-studier skulle kunna vara en alternativ väg till en gymnasieexamen. Ungdomen i fråga menar att den alternativa vägen skulle kunna göra att färre ungdomar hoppar av gymnasiet eller lämnar gymnasiet utan examen, om bara fler kände till den. Kopplat till detta uttrycks även att ungdomens tidigare ungdomsgymnasium endast hade en vag bild av möjligheten till Komvux-studier via KAA; det var först när ungdomen kom i kontakt med KAA-verksamheten som den aktuella ungdomen fick tydlig information.

2.4 DET FÖREBYGGANDE ARBETET

Det förebyggande arbetet handlar framför allt om att tidigt kunna identifiera ungdomar som löper en risk för att aldrig påbörja sina gymnasiestudier, avbryta sina studier eller att lämna gymnasiet utan examen.

Det förebyggande arbetet har olika karaktär beroende på vilken av dessa tre kategorier vi menar. När det gäller den första gruppen, de vars skolplikt upphör men som riskerar att inte påbörja en gymnasieutbildning, är det kommunens ansvar att så tidigt som möjligt identifiera dessa ungdomar och kontakta dem. Det är t.ex. viktigt att ha en beredskap för att driva detta arbete under sommaren.

Den kanske viktigaste delen i det förebyggande arbetet handlar om de som är i riskzonen för att hoppa av gymnasiet i förtid. För ett väl fungerande förebyggande arbete krävs det att man kan identifiera vilka ungdomar det handlar om och att tidigt kunna sätta in insatser för att motverka att sådana avhopp sker. I Skolverkets allmänna råd pekar man på att ansvaret för det förebyggande arbetet delas mellan kommunen och skolan. Så länge som eleven kvarstår i skolan är det skolan som ansvarar för att följa upp både elevens resultat och hälsa i allmänhet. Kommunens KAA-ansvariga kan dock på olika sätt stödja skolorna i detta arbete, t.ex. genom att delta i möten med elever och vårdnadshavare och att informera om vilka insatser som kan erbjudas inom KAA. En utmaning i detta sammanhang kan vara att elever som hör till Nacka kommun går i ett stort antal skolor spridda över länet (och utanför). Omvänt så har skolorna i Nacka elever från ett stort antal kommuner, som alla har olika rutiner för det förebyggande arbetet inom KAA.

För att det förebyggande arbetet ska fungera krävs en nära samverkan mellan KAA och skolan, något som också Skolverket trycker på i de allmänna råden. En elev registreras inte i UEDB förrän ett avhopp de facto skett, och då är det också för sent för förebyggande insatser. Ska förebyggande verksamhet fungera så behöver skolan ta en kontakt med

kommunen när risk för avhopp finns, t.ex. vid hög frånvaro, låga betyg, ohälsa eller andra händelser och faktorer som man vet ökar risken för avhopp (se forskningsöversikten).

I Nacka finns ett särskilt så kallat säkert meddelandesystem som skolorna kan använda sig av för att kontakta kommunens KAA-ansvariga angående enskilda individer. KAA kan då stödja skolorna i arbetet med att förebygga avhopp. Det kan t.ex. handla om ett så kallat trepartsmöte mellan skolan, eleven/vårdnadshavaren och kommunen.

Våra intervjuer visar på att det finns brister i det förebyggande arbetet, särskilt när det gäller samverkan mellan skolorna och KAA.

En första sådan brist är att registreringen av avhopp ibland dröjer från skolornas sida, vilket gör att eleverna inte blir synliga för KAA-ansvariga. Det kan finnas olika skäl till varför skolorna dröjer med att registrera ett avhopp. Det kan helt enkelt handla om att skolan har förhoppningen om att ett avhopp ska kunna undvikas. Det kan även finnas ekonomiska skäl för skolor att avvakta med registrering för att få behålla elevens skolpeng, något som de KAA-handläggare som vi varit i kontakt med befarar kan ligga bakom i fall då registrering dröjt. Det finns exempelvis en uttryckt oklarhet kring när ett skolavhopp ska registreras – där KAA-ansvariga gärna ser att en elev som inte varit i skolan på flera månader behöver tydliga insatser och kanske behöver skrivas ut från skolan, medan vissa skolor menar att de inte kan registrera ett skolavhopp innan eleven faktiskt har hoppat av sin skolgång. Vilken bild som bäst beskriver situationen är svårt att dra några slutsatser kring. Det är dock vår bedömning att det inte finns ett allt igenom fungerande samarbete mellan kommunen och skolorna i detta avseende.

En andra brist är att kontakterna mellan skola och KAA-ansvariga innan ett formellt avhopp har skett inte alltid verkar fungera. Här har vi fått olika bilder av hur detta fungerar från skolorna och från kommunen. Skolorna pekar på att kommunen inte alltid svarar upp emot skolans önskemål om en förebyggande kontakt. Kommunen pekar, å sin sida, på att skolorna inte alltid tar en sådan aktiv kontakt. Från skolans sida menar man också att det skett en förändring till det sämre när det gäller detta under de senaste åren. Här är det fullt möjligt att båda bilderna är giltiga, då det handlar om ett stort antal skolor och vi bara har intervjuat ett fåtal. Intervjuerna antyder också att det sedan tidigare har funnits en diskussion i kommunen om att vara tydlig gentemot skolorna att det är skolorna som ansvarar för sina elever (fram till dess att de eventuellt hoppar av). Från kommunen har man önskat undvika en situation där skolorna, som man ser det, lägger över ansvaret på kommunen. Oavsett vilken bild som äger störst riktighet är detta en viktig del i det förebyggande arbetet som inte fullt ut fungerar som det borde.

En tredje brist är tillgången på ett lättillgängligt informationsmaterial om kommunens insatser inom KAA. De intervjuade skolorna menar att man har svårt att få tillgång till ett sådant material från Nacka kommun vilket då försvårar skolornas arbete med att förebygga avhopp.

Det finns också ytterligare aspekter på det förebyggande arbetet. Det handlar om att frågan om hur väl de förebyggande insatserna fungerar också påverkar hur snabbt insatser kan starta när ett avhopp väl har skett. Även här finns olika bilder, där KAA-ansvariga pekar på det som beskrevs ovan som att skolorna ofta tar lång tid på sig att registrera ett avhopp, medan skolorna menar att de ibland inte får någon återkoppling när man väl har registrerat ett avhopp.

2.5 DET UPPSÖKANDE ARBETET

I Nacka används flera metoder kring att arbeta uppsökande gentemot ungdomarna. I Nacka kommuns årsrapport över KAA från 2021 beskrivs hur ungdomar som blir aktuella för KAA inledningsvis kontaktas via ett brev från kommunen där de uppmanas svara på frågor om sin sysselsättning och huruvida de önskar bli kontaktade av KAA för att få vägledning. Ungdomarna kan välja att svara på flera olika sätt; via brev, telefonsamtal, mail eller sms. Om svar uteblir skickas en påminnelse ut, och efter den följer ett brev som beskriver att kommunen kommer att göra ett hembesök. Ungdomen har möjlighet att meddela att den inte önskar få hembesök av kommunen.

I intervjuer med medarbetare inom KAA i Nacka beskrivs att det i stor utsträckning handlar om ett "detektivarbete" för att nå ungdomarna som omfattas av KAA. Ofta saknas kontaktuppgifter så som telefonnummer och vissa ungdomar befinner sig inte på den adress som är angiven i folkbokföringen. Istället får man ta till andra metoder som att exempelvis söka på sociala medier så som Facebook eller andra kanaler. Att det är svårt att få tag i många ungdomar verkar inte vara unikt för Nacka kommun utan återspeglas även i omvärldsbevakning och i intervjuer med andra kommuner.

Hur många hembesök som faktiskt görs och vad de får för effekter är svårt att svara på; både i brist på statistik/uppföljning av hembesöken samt i intervjuer och samtal med medarbetarna inom KAA i Nacka. Det beskrivs samtidigt i både dokumentation från kommunen samt i intervjuer med medarbetare att det dels har varit svårt att genomföra hembesök under Corona-pandemin, dels att det finns för få resurser inom KAA i Nacka kommun för att ha tid och möjlighet att genomföra hembesök.

I statistikredovisning från Nacka kommun framgår att det är en stor andel ungdomar som man inte lyckas nå inom ramen för den uppsökande verksamheten. Under år 2021 var det 122 ungdomar av totalt 349 som omfattades av KAA som man inte lyckades nå. I statistiken framgår ingen uppföljning av vilken kontaktväg som ger bäst effekt för att nå ungdomarna.

Som nämnt ovan är det en stor andel av ungdomarna i kommunen som omfattas av KAA som inte nås. Det är givetvis ett problem för både ungdomarna som omfattas och för Nacka kommun som har ett ansvar för ungdomarna. I årsrapporten från 2021 beskrivs att de ungdomar som ingen kontakt etablerats med bland annat har gått ut gymnasiet utan fullständiga betyg eller hoppat av gymnasiet innan examen. Ett antal ungdomar uppges vara "registrerade av okänd anledning".

Som beskrivits i intervjuer med medarbetare från Nacka kommun är ungdomarna som tillhör gruppen UVAS och i många fall omfattas av KAA en mycket heterogen målgrupp med olika behov. Om den uppsökande verksamheten föregås av ett förebyggande arbete i samverkan med skolorna i kommunen är det möjligt att tänka sig att medarbetarna inom KAA kan skaffa sig en bild av vilka ungdomar som har de största och mest komplexa behoven av stöd.

Det vore intressant att veta vilken effekt hembesök har på målgruppen. I dagsläget förstår vi det som att hembesök inte genomförs i Nacka, trots att det skickas brev kring att hembesök kommer göras. Detta verkar inte heller vara unikt för Nacka utan samma process beskrivs av ex. Lidingö kommun. I vissa fall verkar "hot" om hembesök i sig generera svar från ungdomarna. Att ha möjlighet att genomföra hembesök blir i någon mening en resursfråga, där det eventuellt behövs fler personella resurser i kommunen för att ha möjlighet att nå fler av ungdomarna på sikt. Gällande frågan hur Nacka kommun bäst når fler ungdomar är en möjlig väg att fråga ungdomarna hur

man bäst kommer i kontakt med dem och hur de helst hade blivit kontaktade av kommunen. Detta skulle exempelvis kunna undersökas i samtal med ungdomarna som redan genomför insatser inom KAA.

2.6 LÅNGSIKTIGT STÖD

I Nacka skrivs ungdomar ut från KAA när de fyller 20 år. Ansvaret övergår istället till kommunens arbetsmarknads- och etableringsenhet (AEE). Om ungdomen är i en insats inom exempelvis Komvux kan den fortsätta där, men behöver då klara sig mer självständigt. Även om ungdomen inte är i någon insats alls beskrivs hur denne ändå i någon mån kan bli stöttad till att börja med någon insats. Insatserna för ungdomen kan i praktiken pågå tills de är 25 år.

En viktig del av stödet till de med fortsatta behov handlar om att inte "släppa" ungdomen eller den unga vuxna när de fyller 20 år. Som beskrivits i en av intervjuerna med medarbetarna i Nacka är det långt ifrån alla unga vuxna som blivit självständiga vid 20 års ålder.

En ytterligare viktig aspekt är en etablerad och god samverkan mellan olika myndigheter och aktörer som befinner sig i övergången mellan det kommunala aktivitetsansvaret och exempelvis arbetsmarknadsenheten på kommunen – just vad gäller de unga vuxna som fyller 20 år.

2.7 SUMMERANDE ANALYS

I följande avsnitt presenteras en summerande analys av de styrkor respektive utmaningar som WSP:s genomgång av nulägesbilden ovan visat på.

I synnerhet de utmaningar som listas nedan fångas upp på nytt i slutet av rapporten, där WSP lämnar våra rekommendationer för fortsatt vidareutveckling av Nackas KAA-verksamhet.

Styrkor

- 1) Ett relativt stort utbud av möjliga insatser – vilket även möjliggör (tillfällig) arbetsmarknadsinsats om studier inte är den möjliga vägen just då
 - Även flexibilitet i att få prova olika insatser och "mjukstarta", exempelvis med studier parallellt med arbetsmarknadsinsats
- 2) Ett generellt välfungerande samarbete med olika utförare och jobbexperter
- 3) "Tillåtande" Komvux-erbjudande (även för ungdomar under 18 år, möjlighet att prova någon enstaka kurs, skyndsam start vid intresse för studier)
- 4) Enligt ungdomarna själva är bemötandet gott och tillgängligheten hög

Utmaningar

- 1) Det finns brister i det förebyggande arbetet
 - Sen registrering av avhopp

- Skolorna får ej gehör för förebyggande samtal och insatser

2) Det finns få lämpliga insatser för de ungdomar som inte är redo för studier eller praktik

3) Trots ansträngningar är det många ungdomar som Nacka kommun inte når

- Inget system för att följa upp vilka man inte når och varför

4) Uppföljningen räcker inte till för att analysera resultat, effekter och effektivitet i KAA-verksamheten

3 OMVÄRLDSBEVAKNING

Detta kapitel omfattar en forskningsöversikt, som summeras härnedan, och en benchmark. Syftet med kapitlet är att ge exempel på framgångsrika arbetsätt och metoder för arbete med KAA-målgruppen.

3.1 FORSKNINGSOÖVERSIKT – EN SUMMERING

Forskningsöversikten syftar till att sammanställa befintlig kunskap om effektiviteten i olika typer av insatser för att motverka förtida avhopp från skolan och för att åter få unga tillbaka till utbildning alternativt andra former för egen försörjning

Översikten är gjord genom en genomläsning och sammanställning av ett antal forskningsartiklar och rapporter på temat Unga vuxna som varken arbetar eller studerar (UVAS), förebyggande insatser gentemot ungdomar vad gäller att inte avsluta sina studier, samt bakgrundsfaktorer som är viktiga att ha med sig gällande målgruppen unga vuxna som varken arbetar eller studerar, vilka kan påverka riskerna för att fortsatt hamna i utanförskap även i vuxen ålder.

En stor del av den kunskap vi har om målgruppen som omfattas av KAA kommer från den forskning som gjorts på den grupp som kallas UVAS. Unga vuxna som varken arbetar eller studerar beskrivs i forskningen som en mycket heterogen målgrupp med stort behov av individuellt anpassade insatser. Samtidigt är det återkommande i forskningsunderlagen att det finns för lite evidens och forskning kring vilka insatser som ger mest effekt för att ungdomarna ska återgå till arbete eller studier.

Målgruppen UVAS beskrivs relativt utförligt i forskningsunderlagen. Det finns mer eller mindre en tydlig bild av målgruppens komplexitet och förhållanden i individernas bakgrunder som gör att de är mer benägna att bli unga vuxna som varken arbetar eller studerar. Trots att målgruppen beskrivs som mycket heterogen finns det i forskningen ett antal faktorer som verkar påverka sannolikheten att bli UVAS. Dessa faktorer beskrivs sammantaget nedan, tillsammans med insatser kring det förebyggande arbetet gentemot målgruppen, samt vilka insatser som verkar ge effekt för unga vuxna som varken arbetar eller studerar.

Sammantaget går forskningsartiklarna och rapporterna som undersökts inom ramen för denna översikt att summera till några särskilt betydande punkter:

- Personer som lämnar skolan i förtid är en heterogen grupp – men den har tydliga sociala (socioekonomiska) bestämningsfaktorer, såsom – uppväxtmiljö, personliga egenskaper, studieresultat, personlighetsdrag etc. Det finns även en överrepresentation inom målgruppen av utrikesfödda, personer med funktionsvariationer och personer med psykisk ohälsa.

- Vi har ganska dålig kunskap om hur vi bäst förebygger avhopp och får unga tillbaka i utbildning (direkt eller via arbete). Det belyses i forskningen att det finns för lite evidens för vilka insatser som har effekt på målgruppen. Detta belyser vikten av att följa upp insatser i KAA och vad insatserna leder till för individerna.
- Några faktorer sticker ut:
 - Det verkar vara viktigt med förebyggande och tidiga insatser – redan i skolmiljön. Anpassningar i skolan för individer med särskilda behov kan i vissa fall leda till bättre studieresultat – och därmed en minskad risk för skolavhopp och att hamna inom målgruppen unga vuxna som varken arbetar eller studerar. Här lyfts även att tidiga insatser ofta är mindre omfattande och i slutändan kostar mindre än att individer senare hamnar i utanförskap i samhället.
 - Det är viktigt med nära individanpassning och flexibilitet – där man också förstår samvariation med ohälsa och funktionsnedsättning och har ett bra bemötande gentemot dessa individer
 - Det är viktigt med ett strukturerat arbete i samverkan mellan olika aktörer – både samverkan med skolor, myndigheter och institutioner

Forskningsöversikten finns i sin helhet som bilaga ålagd denna rapport, för en mer utförlig redogörelse av undersökt material.

3.2 BENCHMARK – EXEMPEL FRÅN ANDRA KOMMUNER

Inom ramen för denna kartläggning har en benchmarking genomförts vilken fokuserat på framgångsrika exempel från andra kommuner gällande hur de arbetar med det kommunala aktivitetsansvaret. Benchmarkingen har innefattat tre kommuner vilka valts ut i dialog med Nacka kommun. Kommunerna har sedan kontaktats och en ansvarig person för KAA-arbetet har intervjuats kring kommunens arbetssätt, framgångsfaktorer och hur man b.l.a. arbetar med olika insatser, aktiviteter och uppföljning.

Nedan följer en summering av de viktigaste erfarenheterna från de tre intervjuade kommunerna.

Gnesta

I Gnesta finns det ingen heltidsanställd inom KAA. Istället är rollen uppdelad på flera resurser som arbetar deltid. En resurs är utbildningssamordnare och arbetar på plats i klassrumsmiljön som beskrivs nedan. En annan resurs har hand om sysselsättningsdelen vilket beskrivs längre ned.

KAA-arbetet i Gnesta är uppdelat på studier på plats i Gnesta och det övriga. Det övriga (mer sysselsättningsinriktat) kan vara stöd i att hitta praktikplats, hjälp att få jobb eller bara kontakt och stöttning samt att man återetablerar en

kontakt med institutioner hos individen. Ungdomen i fråga kanske inte är redo att studera och har svårt med praktik, men bara att ha en relation till någon på KAA i Gnesta menar man bäddar för sysselsättning framöver. I intervjun beskrivs hur kommunen inte avvisar eller "stänger dörren" för någon individ som kontaktar KAA trots att denne är över 20 år och inte egentligen omfattas av KAA. En individ som fyllt 20 år styrs i första hand vidare till andra instanser, det kan handla om att skrivas in hos Arbetsförmedlingen, att följa med individen och besöka ett jobbtorg, att erbjuda den att träffa någon på Arbetsmarknadsenheten eller att få följa med på studiebesök. I Gnesta erbjuder man även SYV – oavsett om man studerar på plats, har praktik, eller är arbetssökande. De erbjuder även en skolsköterska som ungdomarna får träffa oavsett om de tillhör KAA eller ej. Det finns ett tydligt studiefokus i verksamheten där ungdomarna studerar på plats i en klassrumsmiljö – undervisningsrummet.

De ungdomar som studerar inom ramen för KAA gör detta i en mycket fokuserad klassrumsmiljö. Klassrummet drivs av KAA och den utbildningssamordnare som arbetar med studiedelen av KAA. Gnesta har avtal med Komvux som tillåter dem att skriva in ungdomar under 20 år så länge de tar fullt ansvar för dessa ungdomar. Komvux förmedlar sedan själva kurserna via Komvux upphandlare NTI, vilket sker helt och hållet på distans. KAA i Gnesta har i övrigt ingen samverkan med Komvux och delar inte lokaler eller personal eller dylikt.

Eleverna som studerar sitter sedan tillsammans i KAA:s klassrumsmiljö där utbildningssamordnaren finns på plats och går runt i klassen och hjälper till i de olika kurserna. Arbetet är väldigt individfokuserat och ungdomarna sitter med helt individuella kurser. De förväntas heller inte ha någon form av gemensam incheckning, gemensamma raster, gemensamma aktiviteter, delta i gemensamma diskussioner eller liknande. I klassrumsmiljön får de helt utgå från egna behov, sitta med hörlurar, hämta kaffe eller sitta avskärmat. Undervisningsrummet har ett tydligt och strukturerat upplägg för dagen där ungdomarna är på plats kl. 11.30-15.30. Respondenten beskriver hur det finns stor studiero i undervisningsrummet och att det är viktigt att det inte ska upplevas som detsamma som att gå i ordinarie skola – utan ska istället finnas stor individuell frihet.

Den andra resursen inom KAA i Gnesta, som har hand om sysselsättningsdelen, samarbetar med stödgrupper på grundskolan, undersöker om det finns några individer den bör träffa och om några befinner sig i riskzonen för att inte avsluta sina studier.

Utbildningssamordnaren har ansvar för studiedelen av KAA, men även för kontakten med BUP, elevhälsa, familjer och allt som sker runt eleven. I intervju beskriver hen ett stort barnrättsperspektiv, delaktighet, eget beslutsfattande och direktdemokrati i hela KAA-verksamheten. En stor framgångsfaktor beskrivs som att jobba individanpassat och individnära. I Gnestas KAA-arbete beskrivs det som mycket viktigt att bygga relation med individerna och att fråga dem om vad de vill göra, vad de är intresserade av och vilka steg de vill ta.

Samtidigt beskrivs en av de största utmaningarna vara samverkan mellan myndigheter och aktörer som är involverade kring ungdomarna som ingår i KAA. I och med GDPR och sekretessregleringar kan det vara en stor utmaning att samverka kring ungdomarna och dela information kring deras ärenden.

En erfarenhet från Gnesta är att det är viktigt att ha rätt kompetens och resurser tillgängliga för KAA-verksamheten. Respondenten beskriver att det är mycket viktigt att erbjuda en SYV, att erbjuda skolhälsovård (pga. stor andel ungdomar med psykisk ohälsa), att erbjuda en specialpedagog med insikt och förståelse för målgruppen, och generellt pedagogiskt kunnig personal som har rätt pedagogik för att nå ut till ungdomarna.

Karlstad

Karlstad har två arbetskonsulenter anställda på heltid som arbetar med det kommunala aktivitetsansvaret i kommunen. Deras roll beskrivs dock till stor del som en administrativ roll där de inte har någon egen KAA-verksamhet för studier eller arbetsinsatser. De samarbetar istället med andra förvaltningar i samma hus vilka bl.a. bedriver ungdomsverksamhet dit ungdomar kan hänvisas för sysselsättning och mer sociala aktiviteter. Arbets- och socialförvaltningen sitter nära KAA och bedriver ungdomsverksamhet där ungdomarna får delta i aktiviteter om de varken är redo för studier eller arbetsmarknadsinsatser.

Karlstad beskriver ett gott samarbete med skolor – särskilt introduktionsprogrammen. Arbetskonsulenter kan sitta med vid utskrivningssamtal eller orosamtal på skolorna där de ser risk för skolavhopp. Karlstad arbetar just nu med att få till ett bättre samarbete med bl.a. Komvux för att få till fler flexibla lösningar för ungdomar – i dagsläget kan några enstaka ungdomar påbörja Komvux innan 20 års ålder men det finns ingen tydlig process för det. De samarbetar även med en folkhögskola som har påbörjat en linje specifikt för KAA-ungdomar mellan 16–20 år, vilket utgör ett steg som ungdomar som vill studera kan ta del av. En viktig del för ungdomar som varken vill studera eller arbeta beskrivs vara att skapa en enskild planering för ungdomen och att erbjuda det sociala sammanhanget och sociala aktiviteter, att det handlar primärt om att bryta isoleringen som ungdomen ofta befinner sig i. I Karlstad lyfts hur de i nära samarbete med ungdomsverksamheten under Arbetsmarknad- och socialförvaltningen kan erbjuda individerna stöttning hela vägen till 24 års ålder eftersom de redan är inne i verksamheten. Det finns där även en pågående diskussion om att utöka åldersgränsen till 29 år.

Karlstad beskriver i princip samma arbetsprocesser som i andra kommuner gällande den uppsökande verksamheten och hur man försöker nå ungdomarna inom KAA. Det handlar om att skicka ut brev, söka upp telefonnummer eller leta via exempelvis Facebook för att hitta kontaktuppgifter. Det beskrivs även att man åker hem till ungdomen om den inte nås. I bästa fall beskriver Karlstad att de får kontakt med ungdomen direkt via skolan, och då kan vara med på samtal och informera om KAA.

Karlstad beskriver att de just nu är inne i en stor förändringsprocess vad gäller KAA-verksamheten. Detta eftersom de ser en rad områden där de behöver förändra sin verksamhet. I första hand handlar det om att lyfta betydelsen av KAA i kommunen och förståelsen för att arbetet är ett gemensamt och kommunalt ansvar för ungdomarna som är reglerat i lag. I dagsläget upplevs KAA-verksamheten vara en mer administrativ funktion där arbetskonsulenterna inte bedriver någon egen verksamhet för ungdomarna. I förändringsarbetet som ska göras ska Karlstad dels få flera personella resurser till KAA, samt kunna erbjuda både SYV och exempelvis skolhälsovård. De ska även kunna arbeta mer förebyggande, vilket beskrivs som i princip obefintligt i dagsläget, och därigenom ha mer kontakt med skolorna och utrymme att besöka dem. I förändringsarbetet ska KAA bli en egen verksamhet med egen budget och därmed kunna erbjuda fler egna insatser för ungdomarna.

Lidingö

Lidingö är en kommun i Stockholms län, och en grannkommun till Nacka. Kommunen är avsevärt mindre än Nacka – cirka 48 000 – invånare. Men har en befolkningsstruktur som på många sätt liknar Nackas, med relativt god socioekonomisk standard. En stor andel boende i småhus och för dem i flerfamiljshus så är det vanligaste att man bor med bostadsrätt. De sociala utmaningarna i kommunen är relativt begränsade.

Lidingös KAA organisation är liten, endast en tjänst, vilket gör verksamheten sårbar. KAA är idag organiserat under utbildningsförvaltningen. Det uppfattas av KAA ansvarige vara bra, då det ger bra kontakter med t.ex. elevhälsoarbetet i kommunen. Tidigare var KAA en del i den administrativa avdelningen, vilket uppges ha fungerat sämre.

Det förebyggande arbetet är beroende av att skolorna kontaktar KAA-ansvarige. Med en så liten organisation har man ingen möjlighet att själva hålla en aktiv kontakt med alla skolor där kommunens elever går. KAA-ansvarig uttrycker att samtliga skolor informerats om att KAA-verksamheten finns samt att en tidig kontakt från skolornas sida är att föredra.

KAA i Lidingö uppger sig vara mycket positiva till att medverka i exempelvis trepartsmöten på skolans initiativ, där de kan berätta om vad KAA är och vad de kan göra. Problemet är att alla skolor inte tar en tidig kontakt.

Det utbud som finns inom KAA i Lidingö kommun är:

- *Vägledningssamtal* – med KAA-ansvarig (dock är det inte så många vägledningssamtal som genomförs).
- *Längre stöd/coaching via Delta Ung* – en verksamhet i stadens regi som syftar till att stärka ungdomars mående och möjligheter att studera vidare – "beredskapsutvecklande". Verksamheten innehåller motiverande samtal, fysisk träning och skapande.
- *Praktik* - ordnas antingen av KAA-samordnaren, genom Delta Ung eller i samverkan med DUA.
- *Sommarjobb* - i staden

- *Ungdomsjobb* - i staden, men finansieras via Arbetsförmedlingen enligt särskild åtgärd.
- *Komvux* – dock med stor restriktivitet.

4 REKOMMENDATIONER FÖR VIDAREUTVECKLING AV VERKSAMHETEN

Med bakgrund i nulägesbehoven och de utmaningar som identifierats ovan, samt vår omvärldsbevakning som presenterat alternativa upplägg och arbetssätt inom ramen för KAA, lämnar vi här våra rekommendationer för hur Nacka kommun skulle kunna vidareutveckla KAA-verksamheten:

Det förebyggande arbetet kan utvecklas för att färre ska hoppa av

Vår första rekommendation är att utveckla det förebyggande arbetet. Detta handlar framför allt om att förtydliga och utveckla formerna för samverkan med skolorna. Vi har främst identifierat följande förbättringspunkter:

Förtydliga rutinerna för kontakten mellan skolorna och kommunens KAA-ansvariga vid risker för avhopp. Detta handlar om att skapa en samsyn mellan kommunen och alla skolor när det gäller frågor som när en risk för avhopp ska anses finnas, när och hur skolan ska kontakta kommunen angående detta samt hur kommunen ska ta hand om och svara på skolans kontakt.

Förtydliga formerna för samverkan kommun – skolorna i förebyggande syften. När och hur ska exempelvis trepartssamtal i förebyggande syfte genomföras? Hur kan kommunens KAA-ansvariga i övrigt stödja skolorna?

Utveckla informationen om KAA-verksamheten så att denna kan användas i kontakten med skolorna och eventuellt med elever och vårdnadshavare.

Utveckla en mer proaktiv kontakt med KAA-ungdomar

Vår andra rekommendation handlar om att förkorta den tid det tar innan ett KAA-ansvar upprättas. Här har vi identifierat följande förbättringspunkter:

Förtydliga skolornas ansvar att skyndsamt registrera avhopp. Det är viktigt att registreringen av avhopp sker så snart ett avhopp kan konstateras. Här kan behöva förtydligas hur ett avhopp ska definieras. En uppföljning av hur snabbt skolorna registrerar avhopp kan vara ett sätt att öka skolornas medvetenhet om vikten av snabba registreringar.

Eventuellt skapa fler/bättre ”förstegsverksamheter”

Vår tredje rekommendation handlar om att **utreda om det finns ett behov av fler eller bättre anpassade så kallade förstegsverksamheter**, dvs. verksamheter som är anpassade utifrån de individer som varken är redo för att gå till studier eller klarar en studieförberedande praktik. En sådan utredning bör också syfta till att peka på **hur en sådan verksamhet kan organiseras.**

Utred behoven av och möjligheterna till ett individanpassat stöd till komvuxstuderande KAA-ungdomar

Vår fjärde rekommendation handlar om de eventuella **behoven av ett tydligare stöd till de ungdomar som får dispens för att studera på Komvux** inom KAA. Enligt vår utredning kan det finnas behov av att ge delar av denna grupp ytterligare stöd för att de ska klara sina studier. Komvux är en relativt stor investering, som det kan finnas skäl för kommunen att tydligare vårda.

Utveckla resultat- och effektuppföljningen av KAA-verksamhetens olika insatser

Det finns ett behov av att utveckla uppföljningen av KAA-verksamhetens insatser och resultat så att en utvärdering av effekter och effektivitet i olika delar i utbudet underlättas. En systematisk översyn över uppföljningssystemet behöver göras för att detta ska vara möjligt. En sådan struktur behöver bestå av tre övergripande delar:

1. **Förutsättningsdata** – uppgifter om individernas förutsättningar (t.ex. grundskolebetyg – språknivå i svenska – annat)
2. **Insatsdata** – uppgifter om vilka insatser som individen har fått del av, när i tid och hur länge. Systemet behöver också kunna se om individen fått flera insatser parallellt
3. **Resultatdata** – uppgifter om individens utbildningsstatus och sysselsättningsstatus på kortare och längre sikt.

Med andra ord behöver uppföljningen vara individbaserad och longitudinell – dvs. kunna löpa över kalenderår – så länge individens resultat behöver följas.

Uppföljningen behöver också vara kompatibel med Skolverkets rapporteringskrav.

BILAGA 1. UPPDRAGETS FRÅGESTÄLLNINGAR

Insatser och resultat

- Hur väl fungerar de insatser som idag erbjuds inom det kommunala aktivitetsansvaret i Nacka, och på vilket sätt kan de utvecklas?
- Vilka strategiska slutsatser om insatserna kan dras från befintlig statistik?

1. Kundfokus - ungdomar

- Vilka behov och förutsättningar har ungdomarna?
- Hur upplever ungdomarna kontakten och stödet från kommunen?
- Exempel på olika kundresor inom det kommunala aktivitetsansvaret?

2. Förankring/rapportering/uppföljning

- Hur bör rapportering och uppföljningen till den politiska nämnden utvecklas?
- Vilken ytterligare data/statistik skulle behövas?

3. Förebyggande

- Hur kan verksamheten (KAA) utveckla det förebyggande arbetet med att förhindra att ungdomar avbryter sina studier?
- Vad är innebörden av att det är många ungdomar Nacka kommun inte når genom den uppsökande verksamheten? Hur kan Nacka kommun utveckla verksamheten för att nå fler, om behov finns?
- Hur kan verksamheten (KAA) säkerställa stöd till de som har ett fortsatt behov av insats från kommunen för att återuppta studier eller komma i långsiktigt hållbar egen försörjning?

4. Omvärldsbevakning/utveckling

- Ge exempel på framgångsrika arbeten från andra kommuners arbete med målgruppen?
- Ge exempel på andra sätt att arbeta exempelvis förebyggande och nyskapande med målgruppen och eller berörda skolor?

BILAGA 2. FORSKNINGSOVERSIKT

Huvudfrågan för denna översikt

Denna forskningsöversikt syftar till att sammanställa befintlig kunskap om effektiviteten i olika typer av insatser för att motverka tidiga avhopp från skolan och för att åter få unga tillbaka till utbildning alternativt andra former för egen försörjning.

Översikten är gjord genom en genomgång av ett antal forskningsartiklar och rapporter vilka berör målgruppen unga vuxna som varken arbetar eller studerar, de aktörer som arbetar med målgruppen och hur utanförskapet påverkar de unga. Informationen har sedan sammanfattats under ett antal kategorier som beskriver målgruppen som omfattas av KAA.

UVAS som målgrupp

Det kommunala aktivitetsansvaret omfattar ungdomar som är folkbokförda i kommunen och som har fullgjort sin skolplikt, men som inte har fyllt 20 år och inte genomfört eller har fullföljt utbildning på nationella program i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan eller motsvarande utbildning. Kommunerna ska dels bedriva uppsökande verksamhet för att identifiera ungdomarna som ingår i KAA, och dels erbjuda dem insatser som i första hand ska motivera ungdomarna att påbörja eller återuppta studier. En stor del av den kunskap vi har om målgruppen som kommer att omfattas av KAA kommer från den forskning som gjorts på den grupp som kallas för UVAS – unga vuxna som varken arbetar eller studerar.

Unga vuxna som varken arbetar eller studerar beskrivs i forskningen som en mycket heterogen målgrupp med stort behov av individuellt anpassade insatser. Samtidigt är det återkommande i forskningsunderlagen att det finns för lite evidens och forskning kring vilka insatser som ger mest effekt för att ungdomarna ska återgå till arbete eller studier.

Målgruppen UVAS beskrivs relativt utförligt i forskningsunderlagen. Det finns mer eller mindre en tydlig bild av målgruppens komplexitet och förhållanden i individernas bakgrunder som gör att de är mer benägna att bli unga vuxna som varken arbetar eller studerar. Trots att målgruppen beskrivs som mycket heterogen finns det i forskningen ett antal faktorer som verkar påverka sannolikheten att bli UVAS. Dessa beskrivs närmre längre fram i denna forskningsöversikt.

I en rapport från FORTE beskrivs hur gruppen UVAS i någon mening kan definieras utifrån vad individerna i gruppen *inte* gör⁸. FORTE definierar UVAS-gruppen som bestående av dels arbetssökande och dels inaktiva individer. Gällande vad individerna i målgruppen gör är gruppen alltså mycket heterogen och inbegriper både personer som självmant valt att resa utomlands och därmed varken är inaktiva eller arbetssökande samt personer

⁸ Unga som varken arbetar eller studerar – en kartläggning och kunskapsöversikt. FORTE (2020).

med sjukdom eller psykisk ohälsa eller funktionsvariationer som av olika anledningar gör att de inte kan eller har svårt att få ett arbete eller påbörja studier. Det framhävs i rapporten att det även finns viss kritik i forskningen mot att överhuvudtaget använda begreppet UVAS; dels för att det kan medföra en stigmatisering för gruppen, dels för att begreppet och antalet individer som inkluderas i UVAS kan leda till att politiska insatser fokuserar på de personer i gruppen som redan befinner sig nära sysselsättning – och därmed med ”enklare” insatser kan återgå till sysselsättning - snarare än att hantera de individer som befinner sig långt från sysselsättning och kommer behöva gedigna och ibland långsiktiga insatser för att återgå till en sådan⁹.

Kännedom kring riskfaktorer för att ”bli UVAS”

I forskningsrapporterna omnämns ett antal faktorer som kan sammanlänkas med risken för att ”bli UVAS” eller att på grund av olika bakgrundsfaktorer bli en ung vuxen som varken arbetar eller studerar.

I forskningsrapporten från IFAU *Unga som varken arbetar eller studerar - en beskrivning av gruppen och effekter av insatser för att möta problemet*¹⁰ beskrivs ett antal faktorer som hänger ihop med de unga vuxna som varken arbetar eller studerar. Här nämns uppväxtmiljön, personliga egenskaper och levnadsvillkor, personlighetsdrag och utbildningsresultat som några faktorer som verkar hänga ihop med risken för att bli UVAS. Det beskrivs även att gruppen UVAS inte är en slumpmässig grupp – heterogen men inte slumpmässig. Det finns en överrepresentation av ungdomar med utländsk bakgrund, med funktionsvariationer och med låg utbildning¹¹. Detta bekräftas även i rapporten *Stödja aktörer som arbetar med unga som varken studerar eller arbetar* från MUCF¹². Individer med funktionsnedsättningar, psykisk ohälsa och nyantända eller utrikesfödda är överrepresenterade bland unga som varken arbetar eller studerar. Även att ha en sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck som bryter mot normen är riskfaktorer som kan påverka om en ung vuxen hamnar utanför arbete och studier och i ett långvarig utanförskap¹³.

Uppväxtmiljön – både den fysiska och sociala – verkar spela roll för att bli UVAS. Det handlar om boendesituationen och tillgångar till internet eller bil, och även om föräldrarnas utbildningsbakgrund och generella engagemang i barnens uppväxt. De personliga egenskaperna och tidiga levnadsvillkor spelar även in – dålig hälsa (fysisk och/eller psykisk), att växa upp med en ensam förälder, att ha många arbetslösa i sin omgivning etc påverkar också sannolikheten att bli UVAS. Utöver detta är personlighetsdrag – ens attityd, beteendeproblem, att ha dåligt självförtroende – aspekter som kan påverka risken att bli UVAS. Slutligen beskrivs att det går att se sambanden med vilka utbildningsresultat en individ fått – att klara gymnasiet och ha bra betyg

⁹ Ibid.

¹⁰ Unga som varken arbetar eller studerar - en beskrivning av gruppen och effekter av insatser för att möta problemet. IFAU (2021)

¹¹ Ibid.

¹² Stödja aktörer som arbetar med unga som varken arbetar eller studerar. MUCF (2021).

¹³ Ibid.

gör sannolikheten att bli UVAS mindre – och vice versa med sämre skolresultat och att ej gå ut gymnasiet¹⁴.

Insatser och det förebyggande arbetet

I forskningen uttrycks dels ett antal exempel på insatser som möjligen ger resultat för UVAS-gruppen eller åtminstone har gett resultat för skolindivider som varit i behov av konkreta insatser för att prestera bättre i skolmiljön. Här beskrivs bland annat vikten av tidiga insatser – redan innan individen lämnat skolan – för att förebygga att individer överhuvudtaget hamnar i UVAS-gruppen och även inom kommunernas aktivitetsansvar.

Samtidigt finns i forskningen uttryckt en problematik kring att det finns för lite evidens och uppföljning gällande vilka insatser som faktiskt har effekt på målgruppen. Detta hänger ihop med uppföljning av individerna och att föra statistik kring vilka insatser för vilka individer som verkar ge utfall på återgången till studier eller sysselsättning. I slutrapport från MUCF förtydligas problematiken med att det finns för lite kunskap om vilka insatser som har effekt eller ej. Bedömningen från MUCF är att *”insatser för målgruppen UVAS bör följas upp och utvärderas i högre utsträckning för att få evidensbaserad kunskap om vilka insatser som har störst effekt¹⁵”*. Detta baserat på kunskapen om målgruppen som en mycket heterogen grupp med behov av individuellt anpassade insatser. Detta ställer i sin tur än högre krav på att få mer kunskap om insatserna och deras effekt, eftersom det annars finns en risk för att insatserna är verkningslösa eller till och med har negativ inverkan på individerna¹⁶.

Att det finns många kunskapsluckor gällande effekter av insatser och politik för olika grupper inom målgruppen UVAS bekräftas även i rapporten *Unga som varken arbetar eller studerar – en kartläggning och kunskapsöversikt* publicerad av FORTE¹⁷. Kunskapsluckorna verkar primärt finnas för de unga vuxna som inte söker jobb, vilket antagligen kopplar an till gruppens heterogenitet och att det därför inte finns en samlad lösning på olika tänkbara problem. Det bedöms i rapporten som angeläget att identifiera välfungerande insatser för unga med funktionsvariationer, vilken även bedöms vara en mycket heterogen grupp. Här beskrivs bland annat att metoden IPS (Individual placement and support) för unga med svåra psykiska problem kan ha effekt för att de ska närma sig arbete¹⁸. Detta är i enlighet med forskning som bedrivits kring IPS och personer med psykisk funktionsnedsättning – i en kommentar från SBU summeras en svensk forskningsrapport¹⁹ som bland annat redogör för hur IPS-metoden fördubblar

¹⁴ Unga som varken arbetar eller studerar - en beskrivning av gruppen och effekter av insatser för att möta problemet. IFAU (2021)

¹⁵ Nationellt samordnat stöd till unga som varken arbetar eller studerar – slutrapport. MUCF (2021).

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Unga som varken arbetar eller studerar – en kartläggning och kunskapsöversikt. FORTE (2020).

¹⁸ Unga som varken arbetar eller studerar – en kartläggning och kunskapsöversikt. FORTE (2020).

¹⁹ Bejerholm U, Areberg C, Hofgren C, Sandlund M, Rinaldi M. Individual Placement and Support in Sweden — A randomized controlled trial. *Nordic Journal of Psychiatry* 2015;69:1:57-66

möjligheten för personer med psykiska funktionsvariationer att få ett arbete²⁰. Men - denna effekt bedöms inte kunna lösa samtliga problem för den diversifierade målgruppen av unga med funktionsvariationer, enligt FORTE. Här är bedömningen att det behövs mer kunskap och evidens från fortsatt forskning för att på sikt få kunskap som kan leda till att förbättra situationen för en särskilt utsatt målgrupp inom målgruppen UVAS²¹.

Det förebyggande arbetet

Det förebyggande arbetet och vikten av tidiga insatser för målgruppen är något som framhålls som viktigt i forskningsrapporterna. IFAU konstaterar att det finns stöd i forskningen för att tidiga insatser är betydelsefulla för att minska risken att bli UVAS²². I rapporten från MUCF lyfts liknande resonemang, där bl.a arbetet med Tidiga och Samordnade insatser från Skolverket och Socialstyrelsen framhävs. Arbetet beskrivs visa på att tidiga insatser ofta är mindre omfattande och kostar mindre än de insatser som hade behövts för vuxna individer. Att bryta ungas utanförskap kan därför minska både individens lidande och samhällsekonomiska kostnader på sikt²³. Tidiga insatser riktade mot målgruppen är ett sätt att motverka skolavhopp – som ofta leder till att eleven omfattas av KAA men i förlängningen kan leda till att ungdomen hamnar i målgruppen UVAS.

Olika aspekter i undervisningen och skolmiljön kan verka för bättre skolprestationer, vilket i sin tur, enligt forskning redovisad tidigare, hänger ihop med sannolikheten att tillhöra målgruppen UVAS. Bland annat framhävs mindre klasser som en sådan aspekt, vilket bland annat lyfts i FORTE:s forskningsöversikt²⁴. Där hänvisas till en studie av Carcillo m.fl. (2015) som pekar mot att mindre klasser förbättrar skolprestationerna. En ytterligare hänvisning till en studie av Fredriksson m.fl. (2013) illustrerade vidare att mindre klasser har positiva effekter på både avslutad utbildningsnivå och inkomster vid vuxen ålder²⁵.

I IFAU:s rapport framhävs vidare att mentorsprogram i klasser som skapar långvariga relationer med vuxna kan ge goda effekter på elever. Även lärlingsprogram där ungdomar får möjlighet att träffa andra vuxna och skapa arbetsgivarkontakter verkar ha positiva effekter på att motverka skolavhopp. Samtidigt uttrycks en viss problematik kring att dessa program oftast inte riktar sig till de mest utsatta grupperna av ungdomar – utan kanske snarare mot de som befinner sig "närmare" studier eller sysselsättning²⁶.

Psykisk ohälsa hos ungdomar och ungdomar med funktionsvariationer är som tidigare nämnt överrepresenterade inom målgruppen UVAS. I rapporten

²⁰ Individanpassat stöd till arbete (IPS) för personer med psykisk funktionsnedsättning. SBU (2020). SBU 2020/580.

²¹ Unga som varken arbetar eller studerar – en kartläggning och kunskapsöversikt. FORTE (2020).

²² IFAU (2021). Unga som varken arbetar eller studerar - en beskrivning av gruppen och effekter av insatser för att möta problemet.

²³ Nationellt samordnat stöd till unga som varken arbetar eller studerar – slutrapport. MUCF (2021).

²⁴ Unga som varken arbetar eller studerar – en kartläggning och kunskapsöversikt. FORTE (2020).

²⁵ Ibid.

²⁶ IFAU (2021). Unga som varken arbetar eller studerar - en beskrivning av gruppen och effekter av insatser för att möta problemet.

Ett långvarigt utanförskap av MUCF beskrivs psykisk ohälsa som en av de största riskfaktorerna för att under sin ungdomstid aldrig studera eller ha ett arbete. Rapporten visar också att två tredjedelar av ungdomar inom UVAS som har psykisk ohälsa inte kommer i sysselsättning även vid vuxen ålder²⁷.

Insatsernas effekter – vad ger resultat och inte?

Som nämnt tidigare finns det i forskningsunderlaget uttryckt att mer forskning och evidens behövs gällande vilka insatser som har effekt eller inte gentemot målgruppen UVAS. Samtidigt finns belägg för ett antal framgångsfaktorer samt insatser som möjligen ger mindre effekt redovisade i forskningsunderlaget. Här beskrivs även insatser inom KAA som verkar påverka ungdomarnas återgång till studier.

Att arbeta och få möjlighet till arbete inom ordinarie verksamheter i exempelvis en kommun har visat sig ge positiva effekter på sysselsättning – särskilt hos ungdomar. Ett exempel är hämtat från rapporten Kommunal arbetsmarknadsanställning -väg till arbete eller a-kassa?²⁸. Här beskrivs hur Stockholmsjobb - en insats för att ge sysselsättning inom kommunal verksamhet åt arbetslösa med försörjningsstöd – ledde till en högre sysselsättning hos de som deltagit än de andra som var inskrivna under Jobbtorget (en enhet för arbetslösa med försörjningsstöd). Särskilt positiva effekter gick att se hos ungdomar som hade haft en ungdomsanställning inom Stockholmsjobben. De hade 10% högre sysselsättning än jämförelsegruppen efter insatserna. Här framhävs även att det är just anställningar som hör till ordinarie kommunala arbetsplatser som kan ha ett reellt behov av att anställa ger bättre utfall än mer konstruerade arbetsplatser där ingen sådant behov finns²⁹.

Granskning av kommunernas aktivitetsansvar

Skolinspektionen har genomfört en granskning av kommunernas aktivitetsansvar, först år 2015 och sedan en uppföljning år 2018. Detta framgår i rapporten *Att motivera ungdomar tillbaka till utbildning: En uppföljande kvalitetsgranskning av kommuners aktivitetsansvar 2018*³⁰. Vad som här beskrivs som problematiskt är att flertalet kommuner inte har rutiner och arbetssätt för att snabbt kunna identifiera och "fånga upp" ungdomar som ingår i det kommunala aktivitetsansvaret. Det framgår att vissa ungdomar aldrig blir kontaktade och därmed erbjudna insatser. Vidare beskrivs att flertalet kommuner behöver arbeta med mer individanpassade insatser utifrån ungdomarnas olika behov, för att kunna möjliggöra att leda dem närmre avslutade studier. Slutligen beskrivs att en majoritet av de undersökta kommunerna inte har en aktiv och tydligt styrning och ledning av aktivitetsansvaret. Detta beskrivs påverka att arbetet kan utföras löpande, enhetligt och strukturerat under året. Skolinspektionen härleder detta till att

²⁷ MUCF (2020). Ett långvarigt utanförskap.

²⁸ IFAU (2021:16). Mörk, Ottosson & Vikman: Kommunal arbetsmarknadsanställning - väg till arbete eller a-kassa?

²⁹ Ibid.

³⁰ Skolinspektionen, (2018). Att motivera ungdomar tillbaka till utbildning. En uppföljande kvalitetsgranskning av kommuners aktivitetsansvar 2018.

arbetet inte är prioriterat hos kommunerna³¹.

I granskningen från skolinspektionen framgår även ett antal goda exempel på kommuner som lyckats med att erbjuda ungdomarna olika insatser inom KAA. Här framhävs skolor som arbetar kreativt med att erbjuda flera olika insatser och som följer upp insatserna kontinuerligt med de ungdomar som deltagit. De goda exemplen har bedrivit även ett arbete som har tydlig inriktning mot att motivera ungdomarna studier. Här beskrivs distansstudier, anpassad studietakt på gymnasiet, att studera på folkhögskola eller Komvux, som några goda exempel³².

Vilka insatser ger inte resultat/mindre resultat?

Viktigt att lyfta fram är att det i forskningsöversikten från FORTE presenteras hur subventionerade anställningar kan ha positiva effekter på just sysselsättning men att det inte finns någon positiv effekt på övergången till studier³³. Detta är intressant och relevant att ha i åtanke eftersom övergången till studier är huvudsyftet med det kommunala aktivitetsansvaret.

En ytterligare påverkansfaktor som ger negativa effekter för målgruppen är Coronapandemin. I IFAU:s rapport Barn och unga under coronapandemin³⁴ framgår att det är för tidigt att dra några slutsatser kring pandemins långsiktiga konsekvenser, men att det är tydligt att pandemin påverkat många barn och unga negativt, och särskilt de från utsatta miljöer, svaga sociala nätverk och svag socioekonomisk bakgrund.

Sammanfattning av översikten

Sammantaget går forskningsartiklarna och rapporterna som undersökts inom ramen för denna översikt att summera till några särskilt betydande punkter:

- Personer som lämnar skolan i förtid är en heterogen grupp – men den har tydliga sociala (socioekonomiska) bestämningsfaktorer, såsom – uppväxtmiljö, personliga egenskaper, studieresultat, personlighetsdrag etc. Det finns även en överrepresentation inom målgruppen av utrikesfödda, personer med funktionsvariationer och personer med psykisk ohälsa.
- Vi har ganska dålig kunskap om hur vi bäst förebygger avhopp och får unga tillbaka i utbildning (direkt eller via arbete). Det belyses i forskningen att det finns för lite evidens för vilka insatser som har effekt på målgruppen. Detta belyser vikten av att följa upp insatser i KAA och vad insatserna leder till för individerna.
- Några faktorer sticker ut:
 - Det verkar vara viktigt med förebyggande och tidiga insatser – redan i skolmiljön. Anpassningar i skolan för individer med särskilda behov kan i vissa fall leda till bättre studieresultat – och därmed en minskad risk för skolavhopp och att hamna

³¹ Ibid.

³² Skolinspektionen, (2018). Att motivera ungdomar tillbaka till utbildning. En uppföljande kvalitetsgranskning av kommuners aktivitetsansvar 2018.

³³ FORTE

³⁴ IFAU (2021). Barn och unga under coronapandemin.

inom målgruppen unga vuxna som varken arbetar eller studerar. Här lyfts även att tidiga insatser ofta är mindre omfattande och i slutändan kostar mindre än att individer senare hamnar i utanförskap i samhället.

- Det är viktigt med nära individanpassning och flexibilitet – där man också förstår samvariation med ohälsa och funktionsnedsättning och har ett bra bemötande gentemot dessa individer
- Det är viktigt med ett strukturerat arbete i samverkan mellan olika aktörer – både samverkan med skolor, myndigheter och institutioner

VI ÄR WSP

WSP är en av världens ledande rådgivare och konsultbolag inom samhällsutveckling. Med cirka 48 700 medarbetare i över 40 länder samlar vi experter inom analys och teknik, för att framtidssäkra världen.

Tillsammans med våra kunder tar vi fram innovativa lösningar för en mänsklig, trygg och välfungerande morgondag. Så tar vi ansvar för framtiden.

wsp.com

WSP Sverige AB

121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7

T: +46 10-722 50 00
Org nr: 556057-4880
wsp.com

